

KS. DARIUSZ DZIADOSZ, *Monarcha odrzucony przez Boga i lud. Proces redakcji biblijnych tradycji o Saulu*, Wydawnictwo Archidiecezji Przemyskiej, Przemyśl 2006, 582 s.

Postać Saula, pierwszego króla Izraela, pozostaje wciąż jedną z najbardziej zagadkowych postaci biblijnych. Namaszczony przez Samuela i obdarzony Duchem Jahwe Saul zdaje się być w obliczu rosnącego zagrożenia ze strony Filistynów idealnym kandydatem na przywódcę Izraela. Jednak mimo początkowych sukcesów historia pierwszego króla to dramatyczna odsłona kolejnych etapów odrzucenia Saula przez najbliższe otoczenie króla, a przede wszystkim przez Boga. Tragicznym finałem jest śmierć Saula i jego synów w walce z Filistynami, a w konsekwencji zagłada całej dynastii Saulidów.

Podstawowym problemem, przed którym staje czytelnik biblijnych tradycji o Saulu, jest odpowiedź na pytanie, dlaczego rządy Saula spotkały się z tak negatywną oceną autorów biblijnych oraz na ile ten przekaz w jego obecnym kształcie ukazuje początki monarchii w Izraelu w sposób wiarygodny. Próbą odpowiedzi na te pytania jest monografia autorstwa ks. Dariusza Dziadosza, w której autor stara się prześledzić proces redakcji biblijnych tradycji o Saulu. Głównym zadaniem autora jest dotarcie do najstarszych warstw tradycji o synu Kisz, wydobycie z nich oryginalnego wizerunku pierwszego króla Izraela, a następnie odtworzenie procesu literackiej edycji oraz ukazanie jej specyfiki (literackiej, ideologicznej i teologicznej) na kolejnych etapach redakcyjnych interwencji.

Już pobieżna lektura materiału zgromadzonego w 1 Sm 7 – 2 Sm 5 ujawnia jego niejednorodny charakter. Odnajdujemy tutaj wiele nieściśłości, powtórzeń, różnorodność gatunków i stylów literackich, słownictwa i koncepcji teologicznych. Stąd wniosek, że materiał poświęcony Saulowi pochodził z wielu niezależnych źródeł i przeszedł przez co najmniej kilka redakcyjnych etapów edycji. Większość egzegetów, a ich śladem również autor monografii zakłada generalnie dwie interwencje, którym poddano pierwotne tradycje sięgające prawdopodobnie czasów opisywanych wydarzeń: predeuteronomistyczną (salomonową) i deuteronomistyczną. Redakcja predeuteronomistyczna datowana jest na ostatnie lata panowania Dawida lub początkowy okres rządów Salomona. Jej autor przekształcił

istniejące już autonomiczne jednostki literackie utrwalone najpierw przez przekaz ustny, a następnie przez pierwotne tradycje pisane w rozbudowane cykle, których bohaterami byli Samuel, Saul i Dawid. Teksty te zachowały świecki charakter oraz pozytywną ocenę rządów Saula, która bez wątpienia charakteryzowała najstarsze tradycje związane z początkami monarchii.

Ostateczny kształt literacki i teologiczny Księg Samuela zawdzięczamy jednak redakcji deuteronomistycznej. Odtwarzając proces redakcji, autor monografii korzysta z dorobku szkoły niemiecko-skandynawskiej, która w obecnej wersji historii Izraela (Pwt – 2 Krl) dopatruje się pracy trzech niezależnych redaktorów: DtrH, DtrN i DtrP. Autorzy ci tworzyli w okresie niewoli babilońskiej i tuż po niej, w oparciu o charakterystyczne dla danego nurtu kryteria teologiczne sukcesywnie uzupełniali i modyfikowali wcześniejszy tekst Biblii, próbując w ten sposób wyjaśnić przyczyny tragicznych dla Królestwa Judy wydarzeń.

Zdaniem W. Dietricha działalność pierwszego z tych redaktorów (DtrH) możemy datować na rok 580; charakteryzuje go pozytywne nastawienie do monarchii oraz propagowanie idei trwałości dynastii dawidowej. Redaktor DtrN tworzy około roku 560 i negatywnie ocenia instytucję monarchii. O ile Dawid przedstawiony jest jako idealny, wierny prawu monarcha, to instytucja monarchii oceniana jest w kategoriach grzechu i jest surowo potępiana na gruncie prawnym. Działalność redaktora DtrP datowana jest na lata pomiędzy rokiem 580 a 560. Rola króla podporządkowana jest tutaj instytucji proroka, dzięki temu losy monarchii w trwały sposób zostały związane z wolą Jahwe, którego redaktor DtrP uważa za jedyne go króla Izraela.

Specyfika materiału 1 Sm 7 – 2 Sm 5 oraz jego złożony, wielowarstwowy charakter stały się podstawą przyjęcia przez autora metody historyczno-krytycznej, a dokładnie diachronicznej lektury tekstu. Analiza kolejnych perykop przebiega w dwóch etapach: najpierw z perspektywy ich literackiej i tematycznej spójności, a następnie pod kątem rekonstrukcji procesu redakcji. Analizę biblijnych tradycji o Saulu autor ujął w czterech rozdziałach. Rozdział pierwszy poświęcony jest zbiorom tradycji, które mówią o ustanowieniu monarchii i okolicznościach wyboru syna Kisza (1 Sm 7, 1 – 12, 25). Tematem drugiego rozdziału są biblijne przekazy o militarnych i politycznych dokonaniach Saula, które noszą już pierwsze ślady zapowiedzi schyłku jego panowania (1 Sm 13, 1 – 15, 35). Przedmiotem kolejnego rozdziału jest pierwsza część obszernego cyklu tradycji rekonstruującego proces dojścia Dawida do władzy (1 Sm 16, 1 – 2 Sm 1, 27). W ostatnim rozdziale pracy analizie poddano finałową część cyklu, której treścią jest wojna króla Judy z dynastią Saulidów po śmierci syna Kisza (2 Sm 2, 1 – 5, 5). Dodatkowo w rozdziale tym omówiono pozostałe tradycje o Saulu

i jego potomkach zachowanych zarówno w DH, jak i w pozostałych księgach biblijnych.

Dzięki tak przyjętej strategii pracy z tekstem biblijnym autorowi udało się w sposób wysoce prawdopodobny odtworzyć pierwotną wersję przekazu o początkach monarchii i rządach Saula. Treść tego przekazu potwierdziła przyjętą przez autora hipotezę, że najstarsze tradycje początkowo pozytywnie oceniające zarówno osobę Saula, jak i jego rządy zostały następnie gruntownie przepracowane przez przedstawicieli szkoły deuteronomistycznej. Główną przyczyną krytycznej oceny pierwszego władcy Izraela było przekonanie czytelnika, że zmiana dynastii na tronie Izraela i przejęcie władzy przez Dawida dokonano się nie na drodze zamachu stanu, lecz było suwerenną decyzją Boga.

Mimo braku informacji bibliograficznej na temat biblijnych tekstów źródłowych oraz wykazu skrótów należy podkreślić, że powyższa monografia jest pierwszym całościowym opracowaniem biblijnych tradycji poświęconych osobie Saula, które ukazało się na polskim rynku wydawniczym. Stąd bez wątpienia praca ks. Dariusza Dziadosza stanowi znaczący wkład w rozwój polskiej biblistyki.

Poznań

HALINA JODZIO